

LOVORKA ČORALIĆ

Hrvatski institut za povijest, HR-10000 Zagreb, Opatička 10

“U SLAVU PREJASNE REPUBLIKE”: PERAŠKI RATNICI – ČUVARI DUŽDEVOG STIJEGA

Središnja tema istraživanja je zastavnička služba – obveza čuvanja duždevog ratnog stijega na admiralskom brodu vrhovnog zapovjednika mletačke mornarice – koju su pripadnici 12 peraških bratstava obnašali od 1571. do 1797. godine. U radu se podrobno predstavljaju ustroj i temeljna obilježja zastavničke službe i njezinih nosioca, ukazuje na pravilnik o ponašanju i obvezama zastavnika prema vrhovnom zapovjedniku mornarice, ali i prema peraškoj općini. Zaključuje se da je zastavnička služba bila istodobno odlikovanje i iskazivanje časti Perastu njegovim stanovnicima, ali i sredstvo postizanja konkretnih gospodarskih i političkih probitaka ovog bokeljskog grada.

Benemerita Comunità et Università di Perasto, Fedelissima Comun ed uomini di Perasto, la spetabil et onoranda Comunità di Perasto, Magnifica Comunità di Perasto, Primogenita al confine d'Albania, La Gonfaloniera, Regia Confaloniera, samo su neka od imena kojima su se, u izvješćima predstavnika mletačke civilne i vojne uprave, nazivali grad i stanovnici Perasta, nevelikog naselja smještenog u sjeveroistočnom dijelu Bokeljskog zaljeva. U svima je zajednička pohvala odanosti, vjernosti, časti, slavi, ratnim zaslugama, ali i žrtavama i stradanjima Peraštana “u čast i slavu” Prevedre Republike. Zvučni naslov “vječnih čuvara duždevog stijega” neodvojiv je i iznimno važan dio peraške povijesti, jedan od ključeva za razumijevanje njezinog uzdizanja u samosvojnu općinu i postizanja iznimnog gospodarskog prosperiteta. Stoga priča o “časnom služenju” grada Perasta i njegovih stanovika Republici, o slavnim peraškim obiteljima – čuvarima duždevog

stijega - ujedno govori o ključnim razdobljima peraške povijesti, njihovim uzrocima, uvjetovanostima i isprepletenosti.

Naselje Perast nalazilo se tijekom srednjeg i dijela ranog novog vijeka u sastavu kotorske komune. U vrijeme mletačkog osvajanja istočnojadranske obale (1420. god.) Perast, upravno podređen gradu Kotoru, ulazi u sastav mletačkih prekojadranskih stečevina (Butorac, 1998, 25-29). Poput ostalih bokeljskih priobalnih naselja, i Perast je imao sve potrebne preduvjete za prerastanje u razvijeno pomorsko-trgovačko središte. Međutim, neposredno tursko susjedstvo (od 80-ih godina 15. st.), otežane trgovačko-prometne komunikacije na kopnu i moru (turski gusari), ali i upravna zavisnost o kotorskoj općini i tamošnjem plemstvu, usporili su i u drugačijem pravcu usmjerili perašku povijest. Tijekom 15. i 16. stoljeća traju intenzivna nastojanja Perasta na stvaranju samostalne općinske uprave. Zahvaljujući velikim prinosima peraških građana mletačkim ratnim pothvatima tijekom mletačko-turskih ratova u 16. i 17. stoljeću (o čemu će biti više riječi u idućim poglavljima), grad je stekao brojne gospodarske povlastice – temeljni preduvjet za izdvajanje iz kotorske uprave.¹ Od 80-ih godina 16. stoljeća Perast se u vrelima sve više naziva općinom (*Comunità*) te u sklopu izbornih povlastica postupno ustrojava gradsko vijeće i sve potrebne nosioce općinske uprave (Beritić, 1962, 256; Butorac, 1998, 52-66; Luković, 1951, 103; Milošević, 1962, 1805-1809). Oslobođenjem od turskog susjedstva u Morejskom ratu (zauzimanjem turskih uporišta Herceg-Novog i Risna), prestaje uloga Perasta kao mletačke predstraže prema turskim stečevinama u bokeljskom priobalju i zaleđu. Vodeće peraške obitelji usmjeravaju se na pomorsko-trgovačku djelatnost te

¹ Stjecanje brojnih gospodarskih povlastica zasebna je i vrlo važna sastavnica peraške povijesti. Riječ je o čitavom nizu povlastica glede trgovine (uvoza, izvoza) s mletačkim i turskim krajevima, a čija je

grad tijekom 18. stoljeća postaje jednim od vodećih brodarskih središta na istočnojadranskoj obali. Općina Perast broji tada 13 naselja, u gradu obitava 300 obitelji, a prema statistici iz 1754. godine u Perastu su registrirana 44 broda, 393 mornara te 37 kapetana i viših pomorskih časnika. Vrhunac peraškog gospodarskog razvoja u 18. stoljeću najzornije potvrđuju velebna zdanja (palače istaknutih obitelji, crkve, zavjetne kapele) – nastala zahvaljujući iznimnim gospodarskim mogućnostima peraških brodarskih obitelji (Milošević, 1958; Milošević, 1974, 67-69). Korijeni tako uspješnog prerastanja malog bokeljskog priobalnog naselja u pomorsko-trgovačko središte glasovito diljem Sredozemlja, nalaze se u davnijim razdobljima njegove povijesti, kada se pod “časnim stijegom Prevedre Republike” gradila ratna slava peraških pomoraca.

Život na granici: Peraštani u mletačko-turskim ratovima (15-17. st.)

Mletačka vlast nad bokeljskim područjem nije započela istodobno i nije se svugdje održala u neprekinutom kontinuitetu. Neposredno susjedstvo turskih stečevina u zaleđu i sve bliži i pogubniji naleti osvajača sa Istoka, učestalo su prisutni već u prvom stoljeću mletačkog gospodstva nad ovim prostorima. Spuštanjem Turaka iz Hercegovine 1482. godine i zauzimanjem obale od Herceg-Novog do Risna (1482-1483. god.) te Grblja 1497. godine, granična crta između Mletačke Republike i Turskoga Carstva u Boki tekla je potezom Oštro – Verige – Perast, čime su granice Boke sužene na opseg iz 13. stoljeća. Grad Perast jedno je od bokeljskih naselja koja, ponajviše stjecajem ratnih okolnosti, zarana postaju strateški važnim mletačkim predziđem na granici prema turskim stečevinama. Česti ratovi i prijeteće opasnosti od

primjena u velikoj mjeri omogućila gospodarsko izdizanje Perasta u odnosu na ostale bokeljske gradove (Milošević, 1962).

turskih susjeda u zaleđu, primorali su Peraštane da od samog početka velik dio aktivnosti usmjere u cilju obrane vlastitih domova, ali i ostalih mletačkih posjeda u Boki. Kao grad na granici, Peraštani su pogubnost turskih provala osjetili u više navrata. U Ciparskom ratu, prvom većem vojnom pothvatu u kojem sudjeluju Peraštani, žrtve koje ovaj grad prinosi pod stijegom sv. Marka bile su iznimno velike. Teške posljedice ostavljaju i učestali upadi berberskih gusara. Primjerice, 1624. godine grad je tijekom upada berberskih gusarskih potpuno opljačkan, a čak 400 Peraštana (uglavnom civila) je odvedeno u zatočeništvo (Bošković, 1965, 174; Lalošević, 1972, 75; Milošević, 1955). Snažna turska navala zadesila je Perast i tijekom Kandijskog rata (1654. god.), kada se grad našao pod opsadom 6400 napadača. Zahvaljujući boljoj i učinkovitijoj obrani, turski je napad ovoga puta bio odbijen, a pobjeda peraških ratnika, kojima je na hrabrosti čestitao i hrvatski ban Petar Zrinski (poklonivši im sablju), smatra se jednim od najvećih podviga iz ratne prošlosti Boke (Beritić, 1962, 256; Bošković, 1965, 174; Butorac, 1998, 68; Lalošević, 1972, 75; Luković, 1951, 103). Iznimne zasluge pripale su Peraštanima i u Morejskom ratu, tijekom kojega se bokeljsko priobalje konačno u cjelosti našlo u sastavu mletačkih prekojadranskih posjeda. Peraški su se pomorci i ratnici posebno istaknuli pri osvajanju turskog gusarskog uporišta Herceg-Novu (1687. god.), a poradi velikih žrtava (preko 40 poginulih) i zasluga stečenih aktivnim vojnim udjelom na široj mletačko-turskoj bojišnici (u Boki, Hercegovini, Crnoj Gori i Albaniji), pripalo im je odredbom generalnog providura Gerolima Cornera (9. XII. 1687. god.) 2200 kampa obradive zemlje u novoosvojenom (*di nuovo acquisto*) hercegnovskom području (Marinović, 1993, 196-197; Milošević, 1966; Milošević, 1974, 68; Šerović, 1964, 198-199; Viscovich, 1898, 263). Peraško sudjelovanje u mletačko-turskim ratovima zasnivalo se na udjelu odvjeta vodećih obitelji. Ratujući “za čast domovine” i “u

slavu Prejasne Republike”, Peraštani su stjecali visoke časničke činove, odlikovanja vitezova Sv. Marka, počasne naslove *conte* i bogate zemljišne posjede u zaleđu. Osnova njihovog vojnog učešća pod mletačkim stijegom bila je zastavnička služba – središnja tema ovoga istraživanja.

Regia Confaloniera: Peraštani kao zastavnici duždevog stijega

Ciparski rat (1570-1573) i Lepantska bitka (1571. god.) smatraju se po mnogo čemu prekretnicom u peraškoj povijesti. Do sredine 15. stoljeća razvoj Perasta zbivao se u sjeni dominacije kotorske općine i plemstva, ostavljajući malo prostora za samostalnije istupe peraške zajednice (*Università di Perasto*). Izniman udio peraških obitelji i pojedinaca na bojnim poljima diljem Jadrana i Grčke, njihova stradanja i goleme žrtve, ali i povlastice mletačke središnjice koje će uskoro uslijediti, doprinijeli su bržem političkom osamostaljenju i gospodarskom razvitku grada Perasta. Lepantska bitka i velika pobjeda sjedinjenih kršćanskih snaga ključan je događaj i razdjelnica nakon koje peraška događajnica ulazi u novo doba svoga povijesnog razvoja. Peraški udio u Lepantskom boju bio je iskazan svestrano. Na kotorskoj ratnoj galiji “Sv. Tripun” (soprakomit Jerolim Bizanti) sudjelovalo je 20 peraških ratnika. Vrstan peraški pomorac Petar Stjepković Marković bio je pilot (navigator) na zapovjedničkoj lađi Don Juana Austrijskog, a poradi iznimne vještine pohvaljen je i odlikovan od španjolskog vladara (Butorac, 1998, 45-46; Luković, 1951, 103; Viscovich, 1898, 256).

Za ovo istraživanje najvažnije je učešće peraških zastavnika (*gonfalonieri*), čuvara duždevog stijega (*standardo ducal*) na admiralskom brodu vrhovnog mletačkog pomorskog zapovjednika Sebastiana Veniera. Prvi vrelima potvrđeni podaci o peraškoj zastavničkoj postrojbi datiraju upravo iz 1571. godine i vezuju se za

njihovo učešće u Lepantskom boju. Izvor govori da je od 15 peraških zastavnika čak sedam poginulo, a izrijeком se spominju samo imena osmorice preživjelih: Nikole Jurjeva (kapetan postrojbe), Tripe Jurjeva Peroevića, Martina Markova Pavića, Mate Lovrina Rajkovića, Krste Andrijina Stojšića, Mihe Tripova Viskovića, Ivana Lučina Smiloevića i Marka Stijepovog (Butorac, 1998, 42-49, 122; Foretić, 1974, 172-173; Šerović, 1956; Viscovich, 1898, 256, 322). Njima je, odredbom Sebastiana Veniera, bilo obećano 47 kampa zemlje u sjevernom dijelu Boke (Bijela), području za koje se vjerovalo da će vojnom akcijom biti oslobođeno od turske vlasti (Foretić, 1974, 172-173). Kako se nakon Ciparskog rata granice u Boki nisu promijenile, Peraštani će na proširenje svojih posjeda u zaleđu morati čekati još jedno stoljeće (Morejski rat). Poradi velikih žrtava, Peraštani su poslije Lepantske bitke posebnim dekretom Senata oslobođeni obveze čuvanja duždevog stijega. Ipak, već 1594. godine, predstavnici mletačke vlasti u Kotoru u ime dužda traže sudjelovanje 12 peraških zastavnika na admiralskom brodu (Butorac, 1998, 122).

Od 1571. godine započinje, uz manje prekide, kontinuirana zastavnička služba Peraštana, sudionika najznačajnijih mletačko-turskih pomorskih okršaja tijekom iduća dva stoljeća. Razlozi stjecanja ove časti nedovoljno su razjašnjeni u vrelima. Može se pretpostaviti da godina 1571. nije početak peraške zastavničke službe te da vjerojatnije datira od prve polovice 16. stoljeća, od kada je izraženiji i vrelima bolje potvrđen udio Peraštana u mletačko-turskim bitkama na Jadranu (primjerice, prilikom privremenog oslobađanja Herceg-Novog 1538-1539. god.). Podatak koji donosi kronika peraškog pisca Andrije Balovića (1721-1784), a prema kojoj su Peraštani razvili duždev stijeg već početkom 15. stoljeća (doba dužda Tomasa Moceniga, 1414-1423), izvorima je nepotvrđena predaja kojom se nastojalo – poglavito na užtrb

Kotora - perašku odanost Republici protegnuti u doba prvih godina mletačke uprave nad Bokom (Butorac, 1998, 122; Šerović, 1956, 43; Viscovich, 1898, 322).

Službu 12 zastavnika obnašali su predstavnici 12 peraških bratstava (*casada*), koje su se smatrale izvornim peraškim plemstvom i od kojih su, prema tradiciji, potjecale kasnije peraške obitelji.² Peraška bratstva spominju se u vrelima prvi puta 1562. godine i to ovim redoslijedom: Smiloević, Stojšić, Studeni, Vukašević, Šestokrilić, Šilopi, Bratica, Čizmai, Peroević, Mioković, Dentali (ili Zubaci) i Rajković (Butorac, 1998, 107-108; Stanojević, 1956, 63-66). Svako bratstvo davalo je po jednog zastavnika. Pri izboru kapetana i svakog pojedinog zastavnika određivala se (za slučaj bolesti ili smrti) njegova zamjena koja je redovito potjecala iz istog bratstva. Povremeno se bilježi i više od 12 zastavnika (primjerice, Lepantska bitka). Zastavnici su izravno potpadali pod zapovjedništvo mletačkog pomorskog zapovjednika (*capitan general da mar*). Duždev stijeg nisu čuvali u svakoj prilici, već samo onda kada je Republika imenovala pomorskog zapovjednika. Tada bi mletački providur sa sjedištem u Kotoru sazvaio peraško općinsko vijeće koje je potom biralo 12 zastavnika i upućivalo ih uz popratnu vjerodajnicu u mletački pomorski stožer. Dukalom dužda Francesca Molina iz 1646. godine određeno je da se zastavnicima isplate putni troškovi te redovito doznačuje mjesečna plaće: osam dukata za kapetana te po pet dukata za svakog vojnika (Butorac, 1998, 127).

Iz 1646. godine potječe pravilnik na osnovu kojega se vršio izbor zastavnika i propisivala njihova služba. Prema tom pravilu, općina je birala 12 zastavnika (zajedno s kapetanom). Ukoliko se iz bilo kojega razloga nije mogao izabrati kapetan dostojan

² Među brojnim istaknutim peraškim obiteljima, nosiocima političkog, gospodarskog i kulturnog života u gradu tijekom prošlosti, izdvajaju se, primjerice: Balovići, Bronze, Bujovići, Burovići, Čorko,

obnašanja ove časne službe, tada je općina glasovanjem imenovala kapetanom nekog od općinskih dužnosnika (najčešće jednog od četvorice aktivnih sudaca). Tako izabranog zapovjednika postrojbe plaćao je predstavnik onoga bratstva koje se smatralo najimućnijim. Osim općine i mletačke središnjice, zastavnike novčano potpomažu njihova matična bratstva, nabavljajući im odjeću i oružje i plaćajući dio troškova. Izbor i polaganje svečane prisega zastavničke postrojbe katkada se (od 30-ih god. 17. st.) obavljalo na otočiću Gospe od Škrpjela, čime se ovoj službi davalo posebno dostojanstvo i iskazivala počast cjelokupne peraške općine. Potom je kapetan u ime postrojbe u peraškom vijeću primao štap (*bastone*) i mač (*spada*) te dobivao pismenu preporuku općine namijenjenu mletačkom pomorskom zapovjedniku. Plaća koju je općina dodjeljivala kapetanu iznosila je 40, a ostalim vojnicima 30 cekina. Postrojba je bila obvezna slijediti vrhovnog zapovjednika i na kopnu i na moru, vječno čuvati slavni stijeg ne štedeći svoju krv za slavu Republike i zapovjednika (*custodire fedelmente il Glorioso Confalone, non risparmiando il proprio sangue per la custodia stessa e gloria della Serenissima Repubblica e dell'Eccelesissimo Signor Capitan Generale*) te slušati svo mletačko plemstvo koje sudjeluje u armadi. Zastavnici su se u svim prigodama obvezni naći u njegovoj pratnji te mu dolično služiti. Na moru su obvezni bdjeti na doznačenom im mjestu. Kada se razvija stijeg (*il Regio Gonfalone*), kapetan i zastavnici obvezni su prisustvovati pod punom ratnom spremom (*tutti armati*). Nikome ne smiju dozvoliti da se približi stijegu koji podižu u tri maha svaki puta zazivajući ime Kristovo. Uz stijeg moraju bez prestanka stajati po dvojica zastavnika naizmjenično s golim mačem, držeći jednom rukom stijeg, a drugom mač te nikome ne dopustiti da ga dotakne. Nakon završetka bitke zastavnici

Dabinovići, Dabovići, Grubaši, Kolovići, Marinovići, Martinovići, Matoševići, Mazarovići, Smeće, Viskovići, Zambelle, Zmajevići i dr. (Milošević, 1958).

su dužni složiti stijeg prema naredbi vrhovnog zapovjednika te ga pohraniti na označeno mjesto. Svakih 18 mjeseci općina bira novog kapetana i zastavnike te ih kao zamjenu šalje u mletački pomorski stožer. Pripadnici postrojbe koja je odslužila 18 mjeseci vraćaju se u domovinu sa pismenim svjedočenjem vrhovnog zapovjednika koje se podnosi općini. U slučaju da kapetan ili njegov zamjenik (*tenente*) stradaju (poginu ili budu ranjeni), nasljeđuje ga istaknutiji zastavnik te se o toj promjeni smjesta izvješćuje vrhovni zapovjednik mora.³

Na podlozi ovih uredbi s vremenom je općina nadopunjavala instrukcije upućene zastavnicima. Tako je 1684. godine općina izrijekom propisala kapetanu zastavničke postrojbe Stijepu Lukinu Stojšiću način na koji su obvezni služiti mletačkog zapovjednika mora: “Bude li vam naređeno da krenete naprijed pri nekoj opsadi, morate se ponijeti kao hrabar kapetan i braniti čast Vladarevu i svoje domovine”. Kao nosioci časne službe, zastavnici se ne smiju slobodno ponašati i družiti s ostalom vojskom i veslačima. Pri ručkovima i večerama ne smiju jesti sa ostalim vojnicima već na zasebnom stolu, vladajući se dolično časti koju obnašaju. Moraju biti dobro i uredno odijeveni, a njihovo oružje (mač i puška) mora uvijek biti čisto i spremno za okršaj. Strogo im se zabranjuje igranje karata, kockanje te bavljenje trgovačkim poslovima. Posebno se naglašava da ne smiju tražiti nikakvu milost ili korist, jer bi to bilo na štetu općine koja ih šalje. Sa mletačkim plemićima prisutnim na brodu moraju se pristojno ponašati, ali ne i sprijateljiti. Plijen koji steknu prilikom nekog uspješnog vojnog pothvata ne smiju podijeliti prije nego im vrhovni zapovjednik, prema svojoj prosudbi, odredi pripadajući dio. Na posljetku, peraški

³ Pravilnik o izboru peraških zastavnika sadržan je u Statutu ili Ceremonijalu peraške općine iz 1743. godine: *Statuto Comunale formato dalla Magnifica Comunità di Perasto nello Anno 1743* (Butorac, 1998, 276-278; Šerović, 1956; Viscovich, 1898, 323-325).

zastavnici se uvijek se moraju vladati primjereno uputama općine koja ih šalje i dostojno obnašati službu koja je na čast njima i domovini (Butorac, 1998, 128-129).

Nakon završetka službe zastavnici su imali pravo pristupiti u stalnu vojsku, to jest u prekomorske postrojbe (*reggimenti oltramarini*). Ondje je svaki zastavnik, poradi zasluga stečenih obnašanjem služne gonfaloniera, već u startu stjecao čin linijskog časnika (Butorac, 1998, 129).

Il Regio Gonfalone, Lo stendardo ducal, La venerabile insegna del Crocifisso, najčešći su nazivi kojima se u vrelima označava “časni stijeg” mletačkoga dužda. Na osnovi onovremenih slikarskih djela poznat nam je i njegov izgled. Tako je na Coronellijevom bakrorezu iz 17. stoljeća prikazan peraški ratnik u po širokoj nošnji, zaogrnut velikom dolamom koja se širila prema dnu, sa zavnutim okrajcima rukava, širokim šeširovom i s mačem u ruci. U ruci drži duždev stijeg koji prikazuje lava Sv. Marka s desne strane, te prikaz Raspeća s likom Gospe i sv. Ivana s lijeve strane. Okrajci stijega raskinuti su kao velike vrpce. Prikaz Raspeća, prema kojemu se i ratni stijeg nazivao stijegom Raspetog Krista, potječe iz Lepantske bitke u kojoj su članice Svete Lige nosile tijekom bitke zajednički stijeg s prikazom Raspeća (Butorac, 1998, 120-121; Gelcich, 1880, 174).

Koliko je zastavnička služba bila važna za oblikovanje peraške općine i život grada uopće, svjedoči i stari općinski grb u kojemu je po sredini otisnut znak Križa na zlatnoj podlozi. Križ podržavaju dvije ruke, presvučene bokeljskim narodnim ruhom s bijelim čipkastim okrajcima. Uokolo Križa su grbovi 12 peraških bratstava, nosioca zastavničke službe (Butorac, 1998, 108). Primjetna je i velika sličnost ovoga grba sa franjevačkim simbolom. Ipak, ovdje je prikaz općinskog grba poglavito odraz zastavničke službe, koja se smatrala osnovom svih peraških vojnih pothvata, a u

konačnici i peraške općinske neodvisnosti i gospodarskog prosperiteta. Time je na najzorniji način predočena vezanost Perasta za časnu službu čuvara mletačkog ratnog stijega i izražena višestoljetna odanost “prevjerne peraške komune” Republici Sv. Marka.

Zastavnička služba smatrala se odlikovanjem grada Perasta i njegovih žitelja. Obnašanje vojničke službe u zastavničkoj postrojbi bila je čast kojom se ponosio svaki Peraštatin, prenoseći o tome tradiciju s pokoljenja na pokoljenje. Ipak, izvori zorno svjedoče da je peraško sudjelovanje na mletačkim ratnim lađama odnosilo i velike žrtve. Peraška nazočnost u svim mletačko-turskim pomorskim okršajima, njihova hrabrost i odanost Presjajnoj Republici, posvjedočeni su u nizu izvješća mletačkih zapovjednika mora i generalnih providura Dalmacije i Boke. Tako, primjerice, 1645. godine, providur Lorenzo Marcello ističe hrabrost Peraštana (posebno kapetana Vicka Mazarovića) pri napadu na Patras u Korintskom zaljevu. Iste godine zastavnici se ističu pri napadima na turski brod u vodama otoka Milosa u Kiklaskom otočju. Prema Marcellovom izvješću iz 1646. godine, dvojica zastavnika su bila ranjena, a osmorica su umrla od bolesti. Godine 1654., na samom početku Kandijskog rata (1654-1669), vrhovni zapovjednik Leonardo Foscolo izvještava o hrabrosti peraških zastavnika, koji su se posebno istaknuli pri zauzeću Malvazije. Kandijski rat odnio je veliki broj peraških žrtava (poginula su čak 71 zastavnika), a sam grad Perast i njegova okolica su u više navrata bili izloženi pogubnom zalijetanju turske vojske. Zbog velikih gubitaka na grčkom dijelu bojišnice, ali i poradi potrebe zadržavanja naoružanog ljudstva u gradu i okolici, Peraštani su bili prisiljeni nekoliko puta upućivati duždu molbe o poštediti obnašanja službe na admiralskoj galiji (Butorac, 1998, 123-124).

Peraštani su velike zasluge stekli i u Morejskom ratu (1684-1699). Zastavnici su 1688. sudjelovali pri zauzimanju Navarina, Modona, Argosa, Lepanta, Nafliona, Korinta i Atene te u desentu i opsadi tvrđava Patras i Negropont (Butorac, 1998, 123-124, 126; Lalošević, 1972, 75-76; Marinović, 1993, 196-197; Stanojević, 1956). Posebne zasluge u tim akcijama pripisuju se kapetanu Peraštana Ivanu Marinoviću, o čemu svjedoče izvješća dužda i vrhovnog zapovjednika mletačke ratne flote Francesca Morosinija (*Il Peloponesiaco*). Sve do duždeve smrti Peraštani su kao zastavnici služili na njegovoj ratnoj lađi. Da je služba peraških stjenogoša bila tijekom Morejskog rata posebno cijenjena, svjedoči njihovo počasno mjesto u svečanom mimohodu, održanom u Nauflionu nakon duždeve smrti 1694. godine. Prema službenom protokolu, u pogrebnoj su povorci prvo stupale prekomorske postrojbe (oltramarini). Slijedio ih je peraški kapetan, noseći u ruci ratni stijeg. Uz njega je kročio kapetan mletačkih karabinjera, noseći bijelu zastavu sa duždevim grbom. Iza njih je slijedila postrojba peraških zastavnika (*la Guardia de Perastini di Sua Serenità*) s crnim vrpčama i spuštenim oružjem. Tek poslije njih nalazili su se pripadnici ostalih postrojbi, članovi duždeve pratnje, činovnici, mletački plemići, vitezovi Sv. Marka i drugi visoki odličnici i dužnosnici u službi Republike. Peraška postrojba pratila je Morosinieve posmrtno ostatke u Mletke (čuvajući ratni stijeg na brodu *Rosa Mocenigo*), gdje su ponovo imali dostojno mjesto pri posmrtnom ispraćaju slavnog mletačkog dužda i vojskovođe (Butorac, 1998, 126-127; Foretić, 1962, 304; Viscovich, 1898, 326-327).

Završetkom Morejskog rata Boka je u cjelosti uključena u mletačke prekojadranske stečevine. Poradi brojnih iskazanih ratnih zasluga, Peraštani stječu velike zemljišne posjede u zaleđu. Konačnim protjeravanjem Turaka iz Boke i neposrednog zaleđa, Peraštani su izgubili prijašnju vojno-stratešku ulogu, ali su se

mogli – više nego ikada prije – posvetiti brodarstvu i trgovini. Iduće, 18. stoljeće, donijeti će stoga izniman gospodarski napredak peraškoj općini i njezinim žiteljima koji postupno u Boki preuzimaju primat u razgranatoj pomorsko-trgovačkoj djelatnosti. Iako su i tijekom 18. stoljeća trajali brojni sukobi s turskim gusarima – stalnom prijetnjom slobodnoj trgovini južnim Jadranom – služba peraških zastavnika nije više imala značaj kao u doba učestalih mletačko-turskih ratova.

Zastavnička služba Peraštana trajala je sve do pada Republike 1797. godine. Peraštani su tada, nastojeći zadržati ovaj časni naslov, ali još više privilegije koje su iz njega slijedile, zatražili od austrijskih vlasti da im općina i dalje ostane stjenogoša (*Regia Confaloniera*) na carskom ratnom brodogradilištu. Zahtjev je odbijen te stoga gašenjem Republike Sv. Marka završava jedna važna epizoda iz peraške povijesti.

Časna služba duždevih stjenogoša neodvojiva je i prevažna sastavnica peraške prošlosti. Junaštvo, podvizi, stradanja i žrtve iskazane pod stijegom Sv. Marka tijekom višestoljetnog trajanja mletačko-turskih bojeva diljem Jadrana, podloga su na kojoj su građeni upravna samosvojnost i gospodarski prosperitet Perasta. Zastavnička služba 12 bratstava imala je u ratnoj povijesti Perasta, ali i Republike u cjelini, dostojan značaj. Pravo na čuvanje duždevog stijega i služenje vrhovnog zapovjednika mora, odlikovanje je i čast kojom se Perast stoljećima izdvajao od drugih dalmatinskih i bokeljskih komuna. Iščitavanje gradiva o peraškoj zastavničkoj službi upućuje i na viševrstan odnos grada Perasta i mletačke središnjice. Promatrano s motrišta peraško-mletačkih veza, u svim spisima je izraženo isticanje zastavničke službe kao iznimne počasti komuni i svom njezinom žiteljstvu. S motrišta nutarnjih peraških interesa, zastavnička čast, ali i goleme žrtve koje je ona iziskivala, sredstvo

su kojime je grad postigao značajne političke i gospodarske probitke. Stoga, može se na kraju zaključiti, služba duždevih stjenogoša vrijedno je vojničko odlikovanje i povlastica, ali i zanimljiv primjer o tome kako je jedna vojnička čast poslužila postizanju konkretnih probitaka ovog malog bodeljskog naselja.

LITERATURA. KRATICE

Beritić, L. (1962): Obalna utvrđenja na našoj obali. PZ, 1. Zagreb, 217-263.

Bošković, M. (1965): Herojski podvizi bokeljskih pomoraca – Perast. GPMK, 13. Kotor, 171-179.

Butorac, P. (1926): Opatija Sv. Jurja pred Perastom. Zagreb.

Butorac, P. (1998): Razvitak i ustroj peraške općine. Perast.

Fisković, C. (1973): Borbe Peraštana s gusarima u XVII i XVIII stoljeću. GPMK, 21. Kotor, 9-33.

Foretić, V. (1962): Udio naših ljudi u stranim mornaricama i općim zbivanjima kroz stoljeća. PZ, 1. Zagreb, 289-339.

Foretić, V. (1974): Korčula, Dubrovnik, Boka Kotorska i Lepantska bitka. U: Lepantska bitka: udio hrvatskih pomoraca u Lepantskoj bitki 1571. godine (zbornik). Zadar, 165-183.

Gelcich, G. (1880): Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro. Zara.

GPMK = Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru

Lalošević, A. S. (1972): Značajne borbe bokeljskih pomoraca protiv gusara i pirata. U: 12 vjekova Bokeljske mornarice. Beograd, 74-78.

Luković, N. (1951): Boka Kotorska. Cetinje.

Marinović, A. (1993): Boka Kotorska od najstarijih vremena do početka XX. stoljeća. Dubrovnik. Časopis za književnost i znanost, IV, 4. Dubrovnik, 184-205.

Milošević, A. (1955): Navala afričkih gusara na Perast 1624. godine. GPMK, 4. Kotor, 29-38.

Milošević, M. (1958): Nosioći pomorske privrede Perasta u prvoj polovini XVIII vijeka. GPMK, 7. Kotor, 83-134.

Milošević, M. (1962): Neki aspekti pomorske privrede Boke Kotorske u doba mletačke vladavine (1420-1797). PZ, 2. Zagreb, 1785-1818.

Milošević, M. (1966): Prilike u Boki Kotorskoj tokom priprema za oslobođenje Herceg-Novog od Turaka (1684-1687). Istorijski zapisi, XIX, 23/1. Titograd, 5-55.

Milošević, M. (1974): Pomorstvo – izvor života na kamenu. U: Kotor (monografija). Zagreb, 65-73.

Montani, M. (1962): Pomorstvo Perasta na portretima brodova. PZ, 2. Zagreb, 1861-1883.

Montani, M. (1972): U sjeni zbivanja zlatne epohe Perasta. U: 12 vjekova Bokeljske mornarice. Beograd, 57-74.

PZ = Pomorski zbornik povodom 20-godišnjice Dana mornarice i pomorstva Jugoslavije 1942-1962.

Stanojević, G. (1956): Građa za istoriju Perasta. Spomenik SANU, 105. Beograd, 53-66.

Stanojević, G. (1986): Peraštanske isprave. Spomenik SANU, 127. Beograd, 49-84.

Šerović, P. D. (1956): Peraštani kao čuvari srpske, a zatim mletačke ratne zastave. GPMK, 5. Kotor, 39-47.

Šerović, P.D. (1964): Nekoliko akata iz XVII i XVIII v. o zaslugama i odlikovanjima Peraštana. GPMK, 12. Kotor, 197-207.

Viscovich, F. (1898): Storia di Perasto dalla caduta della Repubblica Veneta al ritorno degli Austriaci. Trieste.

SAŽETAK

LOVORKA ČORALIĆ

“U SLAVU PREJASNE REPUBLIKE”: PERAŠKI RATNICI – ČUVARI DUŽDEVOG STIJEGA

Bokeljski grad Perast ubrajalo se u prošlosti u posebno značajna mletačka uporišta na južnom dijelu njezinih prekojadranskih stečevina. Tijekom srednjeg i ranog novog vijeka nalazio se pod upravnom vlašću Kotora, da bi od kraja 16. stoljeća, ponajviše zahvaljujući ratnim zaslugama u mletačkoj vojsci, grad stekao upravnu samostalnost i s vremenom prerastao u vodeće gospodarsko središte Boke. Središnja tema istraživanja je zastavnička služba – obveza čuvanja duždevog ratnog stijega na admiralskom brodu vrhovnog zapovjednika mletačke mornarice – koju su pripadnici 12 peraških bratstava obnašali od 1571. do 1797. godine. Zastavnička služba smatrala se posebnom čašću i odlikovanjem za perašku komunu. Nerijetko je to bila i tegotna služba, koja je iscrpljivala komunu i odnosila brojne ljudske žrtve. Izniman prinos Peraštana mletačkoj mornarici, zasnovan poglavito na časnoj službi zastavnika, bio je preduvjet za stjecanje brojnih povlastica (trgovinskih) na kojima se zasnivao gospodarski prosperitet peraškog kraja nakon cjelovitog oslobođenja Boke od turske vlasti (u Morejskom ratu). U radu se podrobno predstavljaju ustroj i temeljna obilježja zastavničke službe i njezinih nosioca, ukazuje na pravilnik o njihovom ponašanju i obvezama prema vrhovnom zapovjedniku mornarice, ali i prema peraškoj općini. Zaključuje se da je zastavnička služba bila istodobno odlikovanje i iskazivanje časti Perastu njegovim stanovnicima, ali i sredstvo postizanja konkretnih gospodarskih i političkih probitaka ovog bokeljskog grada.